

TÁRCZA.

A magyar fővárosi könyvkiállítás.

— Két cikk. —

Jakab Elek-től.

I.

Azon sok mély nemzeti érzésű s ki-
valón művelt honleány és hazafi, a kik a
„Magyar Polgár” régi törzsbarátai, méltán
kíváncsiak, hogy a magyar tudományos
és művelődési élet azon tüneményesről
mozgásáról, a mi e könyvkiállítás, tüzetes
ismertetést adjon.

Oly nagyzerű, fölemelő és tanúságos
ez, hogy búska lehet rá nemzetünk.

E lap idézett alapítója, ha él, maga-
ment volna el oda, a maga irt vagy Jó-
na szelleműs tollára adta volna e hálá-
dátos tárgyat, s oly tárczát irt, vagy kü-
sült volna, a mit gyönyörrel olvasott min-
den: a kemoly, a hazafias elemet, a jászji
kedély és vidám humor megkapó élelnek-
gével egyesítve, mely a jónak és szépnek
megyerie a lelket, a szívet élénk kedv-
ben tartotta s oktatva mulattatott.

Nem hiszem, hogy meg ne tartsanak
esem ez itéletem igazságában, a kik a
Papp Miklós tárczáit olvasták. E tárczák
az erdélyrészi, főleg a bölgyvilág előtt so-
ká lesznek feleldhetetlenek.

De ő nines többé közöttünk, — itt
hagyla szeretteit, s örökségül a jó né-
ven és tisztá élet emlékezetén kiül ezen
álala alapított s nagy munkával és sulyos
áldozatokkal fenntartott lapot.

En ismertem közönsége irányába-
való gyöngöm s előékeny figyelmét; ha
ugy, mint ő nem is, — a hogy képes vagyok,
elmondom azokat, a mikről hiszem, hogy
a szives olvasót érdekelné fogják.

A nemzeti büszkeség alatt nem ér-
tem egy olasz, francia, angol, vagy né-
met könyvkiállítását; hiszen a mi nemzeti
és magyar állami léthajónk már többször
szenvedett hajódtörést, melyből csak szent
földünket, királyi székkünket s Árpád meg-
honatatlalan magyar népét menthették
meg. De ezt mindig megmentettük, meg-
mentjük ezután is. A magyarok istene szá-
mon kéri népét az emberiségűl, míg plá-
néánk össze nem ég.

Mathematikailag, számokban mutatja
ki ez a kiállítás ősi nagy királyaink s er-
délyi nemzeti fejedelmek alatti egykori
nagyságunkat s miveltégünk és hatalmunk
európaisággát, valamint azon időket, mikor
ideig, évekig, sőt pár századig minden
magyar nagyság és miveltég s a hajódtöré-
sek romjai alá merültek.

Ha semmi egyéb, ez egyetlen tanul-
ság megérdemelte e kiállítást, megjutat
mazzott minden hlv lelkeseedet, kárpótolta
a reá fordított költséget.

Kiállításunkat a mai szerény visz-
onyainkhoz mérem, s azt mondom, hogy
mindazt, a mit eddig a legrégibb magyar
századok és letlnt nemzedékek irodalmi,
ipari és művészi előhaladottsága fokáról
tudtunk, sőt a mit szakembereink már év-
tizetek óta sejtettek, az, a miről most lá-
tásból győződhetünk meg: sokkal felül
mulja.

Nem önnagyzóló panegyris írása czé-
lom: csak hiven akarom elbeszélni a lá-
tottak rám tett hatását s benyomásait, itt-

ott tárgyakat és tényeket érintek, a mi-
ket a KALAUZ*) nekünk és a tudomá-
nyos világnak ország, világszerte hirdet;
ellenőrizhető előadásom, s megróható ha-
netalán nagyító vagy téves.

E könyvkiállítás eszméje Fraknói
Vilmos m. tud. akadémiai főtitkáré, mit
elfogadott s tekintélyével és miniszteriuma
részéről anyagilag segített Trefort mi-
niszter, Ráth György, az iparművészeti
muzeum ideiglenes igazgatója, a m. nem-
zeti muzeum, erdélyi muzeum, az egyetem,
m. tud. akadémia, az összes hazai, bécsi
és krakkói közkönyvtárak igazgatóinak és
tisztviselőinek buzgó közreműködésével va-
lósított, az anyag összegyűjtése, egy szak-
bizottság lelkes munkálkodása mellett coo-
portosító rendezése s elhelyezése által;
feldolgozták és magyarálták, a becses tu-
dományi anyagnak igaz értéket és életet
adtak, legfőképpen Szabó Károly, Csontos
János és Keszler József, másod sorban
Wolf György és Hellebrant Árpád; értékes
dolgozatokkal járultak hozzá: Pulszky Fe-
rencz, Emich Gusztáv, Ballagi, Madár,
Pulszky Károly és Szádeczky Lajos.

A kiállított anyag: a m. nemzeti mu-
zeumi könyvtárból 2000 m. országai nyom-
tatvány, az egyetemi könyvtárból 400, ma-
gyar tud. akadémiaiból 200, az ország ösz-
szes könyvtáraiból mintegy 600 tárgy.

Kézirat hazai és külföldi könyvtárak-
ból együtt 324, Corvin-Codex 70, magyar-
országai könyvmásolóktól és könyvfestőktől
60 drb. kézirat. Nyelvemlék-Codex 40, köz-

*) Lásd: KALAUZ, az orsz. magy. iparmű-
vészeti muzeum részéről rendezett könyvkiállításhoz.
Budapest, MDCCCLXXXII. (nagy regál 8-ad írvét
1-6, 1-269 l. kétfős tárgymutatóval; később a
fővárosi nagy nyomdák és műintézetek közre-
működésével: Athenaeum, Franklin-társulat, Posner
Károly Lajos, Weismann-testvérek nyomdái).

történeti és miveltégtörténeti kútó ké-
zirat 60.

Könyvedvelők: Apponyi-család, gr.
Apponyi Sándor, Ágoston József, Emich
Gusztáv, gr. Keglevich István, Knaus Nán-
dor, Pauer János, Ráth György, Szalay
Imre, Szemere Attila, herczeg Windisch-
grätz Lajos, Lafrancoui Elek küllön gyűj-
teményei, Miskowsky Viktor 1 initiale-
gyűjteménye, Dankó József könyvornamen-
tika-gyűjteménye.

Kiállító könyvkötők: Börner Frigyes
Zentán, Czerny Antal és Hantz György
Kolozsvárott, id. Dochnal József, Erczhez-
gy Ferencz, Fritz József, Geller József,
Gottermayer és Halfer, Hirnhager Károly,
Peinitsch János, Lázár György, Mehner
Vilmos, Molnár Mihály és Posner Károly
Lajos Budapestben, Milinaries M. Eszéken,
Végh István Békés-Csabán. Ezek kötéseit
a nemzeti muzeum állította ki.

Szabó Károly „A régi magyar-
országi Könyvtárt” 1473-tól 1711-
ig szerkesztette és magyarálta 131-156
lapon. Bemutatta a Mátyás király alatt fel-
állított legelső nyomda működése óta a
szathmári békekötésig megjelent s ma lé-
tező, bármely nyelven írott nyomtatott
munkákat, legkritikább, legkitűnőbb példá-
nyaikban, az összes nyomdákat keletke-
zésük sorrendjében, megnevezte a nyomda-
alapítókat és vezetőket, jellemezte a mun-
kák, megmondotta azok irodalmi és tu-
dományi becsét, kijelölte az Unicum-
okat és hollétüket, méltányolta nemzeti
miveltégünk és tudományosságunk ezen
zászlóhordozó előharcosait. Sulyos és erő-
tetett gyorsasága, de háládatos és nagybe-
csű munkát végzett. Az ő szellemének s
kezőnek műve a kiállításnak egyik legta-
nulságosabb részét teszi.

Csontos János, a nemzeti muzeumi
könyvtár másodőre, négy fontos dolgozat-
tal járult a kiállítás fényes sikeréhez: 1.
„A közép-kori könyvmásolás és
könyvkötés” állapotát írta le 5-22
lapon, a kiállított 60 drb latin kézirat
alapján, melyek elsője 1288-ból van, az
utolsó a XVI-ik század elejéről; ebből egy
levelen Pulszky Károly adja a könyv-
festés akkori képét. 2. „A ha-
zai köz- és művelődéstörténe-
ti kútók” ismertető s jellemző leírá-
sát 34-53 lapon. A legelső 1200-ból va-
ló, a legutolsó a XV-ik század végéről. 3.
A „Corvinák” tudományos és nem-
zeti meleg érzelmetű áthatott ismerteté-
sét a 63-93 lapokon, mihez mintegy be-
vezetést az 51-61 lapon Pulszky Ferencz
irt, ismert tájékozottságával „A Corvi-
na maradvány” czim alatt. 4. „A ha-
zai könyvtárak egyéb Code-
xei” szintén igen beható leírását 101-től
110 lapig. Csontos munkássága nagy eru-
ditió, erős tudományi vonzalom s tiszta
hazaszeretet műve. Az Árpád-korszakból
két becses kincset magyaráz meg; könyv-
festőt és másolót, a Toldy által tanított
12 helyett 100-at, köztük született ma-
gyarokat nevez meg 1340. 1348. 1424 és
1426-ból.

Wolf György a 23-33 lapon „A
magyar nyelven irt könyvek-
ről, (Codex) mint becses nyelv-
emlékekről” al ritka érdekű átte-
kintést és világos ismeretet. A legrégibb
1228-ból van, a legújabb 1539-ből, a mi-
hez még csatolta a Batthyány-hy-
nasiumot, az eperjesi magyar egy-
ház 1636-beli nagyfőnyű Graduale-
ját, a kujoni-Cuncionalét és Balassa

Baunt XVII-ik századi Szerelmes
énekeinek egykor teljes másolatát.
Magyar Codex-irodalmunk e szenvedélyes
miveltője nagy mérvben járult a kiállítás
sikeréhez, részint új dologfelfogás, részint
az eddigénél bővebb magyarásat és meg-
határozásait által.

Hellebrant Árpád m. tud. akadémiai
könyvtárnoki segéd 1-70 „Ösnyom-
tatványi” (Incunabulum) ismertetése
is nagyban emeli a kiállítás instructiv be-
csét. Az első 1459-ből való, az utolsó
1539-ből. Sok bibliographiai tanulmányo-
zás és kitűnő ismeretkészlet tanúsága és
eredménye az, a mit e nemes törekvésű
ifjú könyvbuvár a 121-127 lapon ezeu
ritka és becses könyvekről elmond. A benne
levő új feltűzés becsé versenyez a
tudományos értékekkel.

„Az ösnyomtatványok eu-
rópai általános és külön magyar
állapotait” érdekesen írta meg — a
kiállított tárgyakat tartva szem előtt —
Emich Gusztáv a 113 — 120 lapon, Szá-
deczky Lajos „a XV-ik századi nap-
tárak” közül ismeret 1-6 darabot
tárgyához méltóan.

Itt az új korba lép át a kiállítás s
követik tudós magyarázói is.

Ballagi Aladár „A Magyarországi,
Nyomdászati” 1711-1848 közötti ál-
lapotáról ad általános körvonalú rajzot,
a mit helyes fölfogással és nézettel, önálló,
biztos ítélet s bátor szabad gondolkodás
jellemez. Ez ifjú íróban ritka önállóság
nyilatkozik művei írásánál, a mi a tudo-
mányban épen a mily szükséges és ritka
— nálunk — oly nagybecsű az igazság
valódi barátai előtt mindentűt. Az ő alapja
is a kiállítás adatai és anyaga.

A könyv végső fő részében, folytatva hivatkozálag a kiállítás 3t illető szaktárgyaira, a legrégibb általános és közép s újabbkori specialis magyar könyvkötés történeti áttekintését adja a szép tolláról ismeretes Keszler József a 219—230 lapon, behatóan s élesen megfigyelve a különböző korokbeli könyvkötészet feltűnőbb és jellemzőbb vonásait meghatározza és jellemzi a magyar nyomdavidékek és városok könyvkötő műiparát, végül azon nézetét fejezi ki, hogy e kiállítás a magyar könyvkötő-ipar történetére valóságos revelatio, s azon örvendetes tényt állapítja meg, hogy nemzetünk földrajzi és politikai helyzetéhez képest e tekintetben sem maradt el messze más mivelt nemzetektől, csak mellőzték, nem ismerték, mert voltaképpen nem ismertük s nem ismertettük önmagunk magunkat, vagy pedig nagy nemzeti katasztrófáink alkalmával meg-megszakadt egybekkel együtt e mű iparági haladásunk is; vettünk ugyan át más nyugati részekről mintákat és alakzatokat, kölcsönzött a kötéshez szerszámokat, de maga is alkotott, s kölcsönzését egészen hazai viszonyokhoz és izlésünkhöz alkalmazva, tovább fejtette és gazdagította, sőt mind Kolozsvár, mind Debreczen egészen eredeti új díszítő képeket és vignetteket, virágokat és csoportosításokat maga gondolt ki és alkotott; Eperjes, Lőcse, Nagy-Szombat és Kassa pedig oly tökéletes utánzásokot tüntet fel ma is kiállításában, a mi a leghíreseb német, francia és olasz könyvkötőknek becsületére válnék. A magyar könyvkötés főleg Kolozsvárrt, ez iparág akkori európai színvonalán állott, sőt

a nemzeti fejedelmek alatt készült számos díszkötés bőre, színei, alakja, és árnydíszítései keleties fényével és pompájával megragadja s leköti a legfejlettebb izlésű nézőnek figyelmét is.

Ezután a könyvkötések vannak felmutatva különböző időkorok szerint. 1.) Régi kötések öt-ös-művel díszített laptáblákkal a XVI—XVII-ik századból, 27 kiállított tárggyal. 2.) Bronz művel díszített kötések a XIII—XV-ik századból 27-től 42-ig. 3.) Külföldi bőrkötések 47-től 69-ig. 4.) Magyar bőrkötések Kolozsvárott és az erdélyi városokban 70-től 110-ig, Debreczenben s a többi m. országai városokban 111-től 188-ig. 5.) Jelenkori kötések 189-től 206 számig.

Keszler e fáradságos műve a 231 lap-tól a 261-ig terjed. Az ő történeti rajza, újdonságánál és eredetiségénél, a könyvkötési műipar belső élete gyakorlati megismertetésének nagy gondot és sok tanulmányos kíváncsi munkája, természeténél fogva rendkívüli türelmet és egyszerűtetet kívánt; épen ezért e rész rendkívül emeli ugy a kiállítás felhasználhatóságát, mint a KALAUZ tudományi és practicus becsét.

Ennyit a kiállítás anyagáról. Tartok én is, a szíves olvasó is esok komoly dolgra egy kis pihenőt, s azután térjünk át könnyebb tárgyra, szebb vidékekre.

Egy második cikkben a kiállítást meglevenítő és éltető szellemről s ránk magyarokra tenni kellő benyomásairól mondok el egyet és mást.